

Η δημογραφική εικόνα μιας Περιφέρειας: Θεσσαλία (I)

Βύρων Κοτζαμάνης, Βασίλης Παπάς*

Εισαγωγικά

Η δημογραφική εικόνα της χώρας μας διαφέρει σήμερα σημαντικά από αυτήν των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Έχουμε: i) υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού μας σε ένα εξαιρετικά περιορισμένο τμήμα της επικράτειας, ii) σημαντική αύξηση του προσδόκιμου ζωής μας, iii) μείωση της γονιμότητας (του αριθμού δηλ. των παιδιών που έφεραν στον κόσμο οι γενεές που γεννήθηκαν κυρίως μετά το 1960, εξ' ου και η μετά το 1980 ταχύτατη μείωση των γεννήσεων), iv) μείωση των γάμων και αύξηση των διαζυγίων και των συμφώνων συμβίωσης, με αποτέλεσμα την αλλαγή της σύνθεσης και της δομής των νοικοκυριών και των οικογενειών με την ανάδυση νέων οικογενειακών μοντέλων, v) συνεχή αύξηση του ειδικού βάρους των 65 ετών και άνω (άμεση επίπτωση της αύξησης του προσδόκιμου ζωής και της μείωσης της γονιμότητας) vi) αύξηση των θανάτων λόγω της δημογραφικής γήρανσης, που σε συνδυασμό με τη μείωση των γεννήσεων οδήγησε στην εμφάνιση μετά το 2010 σε εθνικό επίπεδο αρνητικών φυσικών ισοζυγίων, vii) παρουσία αλλοδαπών, που στη μεγάλη τους πλειοψηφία εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας τις δεκαετίες του 1990 και του 2000, αυξάνοντας τον πληθυσμό της και συμμετέχοντας ενεργά στη γεννητικότητα (άνω του 10% των γεννήσεων της περιόδου της 2004-2021 προήλθαν από αλλοδαπές μητέρες), και, τέλος, viii) αναστροφή σε εθνικό επίπεδο των μεταναστευτικών ισοζυγίων, που από θετικά μέχρι το 2010 μετατράπηκαν σε αρνητικά, και, σε συνδυασμό με τα επίσης αρνητικά φυσικά ισοζύγια, προκάλεσαν τη μείωση του πληθυσμού μας μετά το 2010.

Αν φύγουμε από το εθνικό επίπεδο θα διαπιστώσουμε, όμως, σημαντικές διαφοροποιήσεις όλων σχεδόν των δημογραφικών δεικτών, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο. Η εικόνα διαφέρει, όχι μόνον από Περιφέρεια σε Περιφέρεια αλλά και στο εσωτερικό κάθε μιας από αυτές, ανάμεσα στις Περιφερειακές Ενότητες και τους Δήμους, και συχνά ακόμη περισσότερο, ανάμεσα στις Δημοτικές Ενότητες και τις Δημοτικές Κοινότητες. Στο σύντομο αυτό κείμενο σκιαγραφούμε τη δημογραφική εικόνα μιας από τις Περιφέρειές μας, της Θεσσαλίας, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα και τις υφιστάμενες έντονες ενδοπεριφερειακές διαφοροποιήσεις. Η εικόνα αυτή προφανώς αναφέρεται στην προ του Ιανουάριου και Ντάνιελ περίοδο, τις επιπτώσεις των οποίων στους δημογραφικούς δείκτες δεν λάβαμε υπόψη, λόγω πλήρους έλλειψης δεδομένων.

Οι μεταβολές του πληθυσμού στη Θεσσαλία

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας τη δεκαετία του 1990 δεν επωφεληθήκε ιδιαίτερα από την μαζική εισροή οικονομικών μεταναστών εκείνης της περιόδου, με αποτέλεσμα να έχει από τα χαμηλότερα ποσοστά θετικής μεταβολής του πληθυσμού ανάμεσα στο 1991 και το 2001 (μόλις +1,45%, έναντι 7% σε εθνικό επίπεδο). Την επόμενη δεκαετία (2001-2011) η μείωση ήταν ήπια (1%, όσο σχεδόν και στο σύνολο της χώρας), εντασσόμενη στην ομάδα των 8 Περιφερειών με αρνητικές αντίστοιχες μεταβολές, σε αντίθεση με το Νότιο Αιγαίο και την Κρήτη, τις μόνες Περιφέρειες που αυξήσαν τον πληθυσμό τους (+3,5 και 4,8% αντίστοιχα). Την τελευταία δε δεκαετία, η μείωση του πληθυσμού της εκτιμάται στο 6% (υπερδιπλάσια του εθνικού μέσου, [-3%] αλλά σαφώς μικρότερη της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας [-10%]). Η μείωση αυτή οφείλεται, αφενός μεν στα αρνητικά φυσικά ισοζύγια (-29 χιλ.), αφετέρου δε στα επίσης αρνητικά ισοζύγια εισόδων-εξόδων των μόνιμων κατοίκων της (βλ. εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση). Σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο, η Π.Ε. Σποράδων είναι η μονή που διαφοροποιείται την τελευταία τριακονταετία των υπολοίπων Ενοτήτων, έχοντας τις δεκαετίες του 1990 και του 2000 υψηλότερες θετικές μεταβολές, και το 2011-2021 την ηπιότερη μείωση (-2,5% έναντι -6,0% της Περιφέρειας).

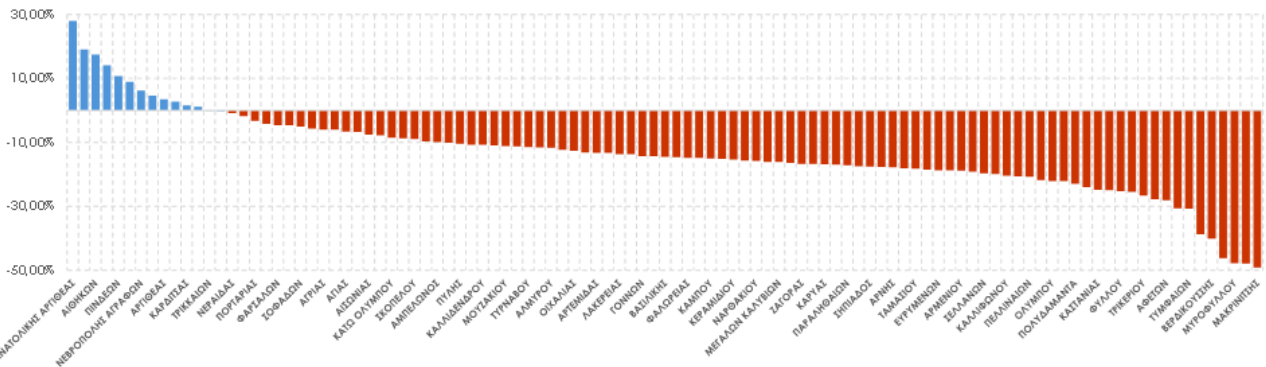
Στο εσωτερικό των Περιφερειακών Ενοτήτων οι διακυμάνσεις γύρω από το μέσο περιφερειακό όρο είναι έντονες, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία (Πίνακας και Γράφημα). Οι μεταβολές του πληθυσμού σε επίπεδο Δήμων κυμαίνονται από +14% (Αλόννησος) έως -21% (Ζαγορά-Μούρresi), ενώ σε επίπεδο Δ.Ε. από +28% έως -50% (Χάρτης). Για πρώτη φορά δε αρκετές πεδινές και ημιορεινές κοινότητες το 2011-2021 φαίνεται να έχουν μεγαλύτερες μειώσεις από ορεινές, γεγονός που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο ότι ο νεανικός πληθυσμός των δεύτερων έχει συρρικνωθεί σημαντικά ήδη από το 2011, και, επομένως, δεν υπάρχουν ιδιαίτερες μεταναστευτικές «εφεδρείες».

Θεσσαλία, μεταβολές του πληθυσμού ανά Π.Ε 1991-2021

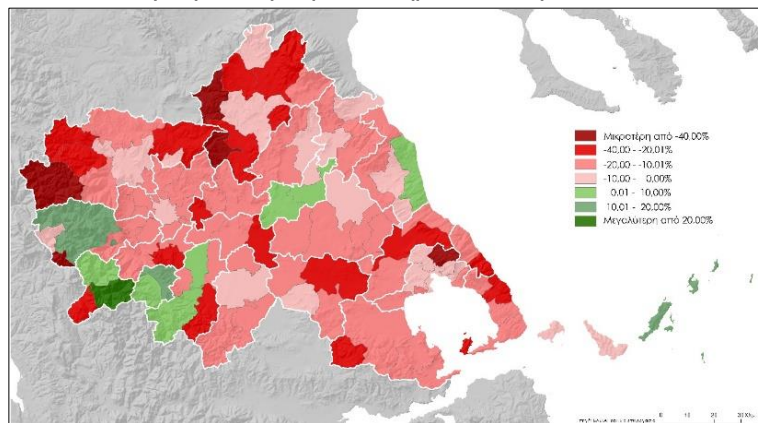
Π.Ε	Πληθ. 1991	Πληθ. 2001	Δ 2001-1991	% μεταβολής 2001-1991	Πληθ. 2011	Δ 2011-2001	% μεταβολής 2011-2001	Πληθ. 2021	Δ 2021-2011	% μεταβολής 2021-2011
ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	123.215	120.265	-2.950	-2,39	113.544	-6.721	-5,59	106.305	-7.239	-6,38
ΛΑΡΙΣΑΣ	271.786	282.156	10.370	3,82	284.325	2.169	0,77	268.963	-15.362	-5,40
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	184.692	192.086	7.394	4,00	190.010	-2.076	-1,08	177.448	-12.562	-6,61
ΣΠΟΡΑΔΩΝ	11.581	12.919	1.338	11,55	13.798	879	6,80	13.458	-340	-2,46
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	138.231	132.689	-5.542	-4,01	131.085	-1.604	-1,21	122.081	-9.004	-6,87
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	729.505	740.115	10.610	1,45	732.762	-7.353	-0,99	688.255	-44.507	-6,07
ΕΛΛΑΔΑ	10.223.392	10.934.097	710.705	6,95	10.816.286	-117.811	-1,08	10.482.487	-333.799	-3,09

Θεσσαλία, μεταβολές του πληθυσμού ανά Δήμο, 1991-2021

ΔΗΜΟΙ	Πληθ. 1991	Πληθ. 2001	Δ 2001-1991	% μεταβολής 2001-91	Πληθ. 2011	Δ 2011-2001	% μεταβολής 2011-2001	Πληθ. 2021	Δ 2021-2011	% μεταβολής 2021-2011
ΑΓΙΑΣ	14.241	13.120	-1.121	-7,87	11.470	-1.650	-12,58	10.711	-759	-6,62
ΑΛΜΥΡΟΥ	20.350	20.139	-211	-1,04	18.614	-1.525	-7,57	16.072	-2.542	-13,66
ΑΛΟΝΝΗΣΙΟΥ	2.275	2.425	150	6,59	2.750	325	13,40	3.138	388	14,11
ΑΡΓΙΘΕΑΣ	2.999	2.488	-511	-17,04	3.450	962	38,67	3.496	46	1,33
ΒΟΛΟΥ	132.917	142.923	10.006	7,53	144.449	1.526	1,07	139.670	-4.779	-3,31
ΕΛΛΙΣΙΟΝΑΣ	39.950	35.358	-4.592	-11,49	32.121	-3.237	-9,15	25.459	-6.662	-20,74
ΖΑΓΟΡΑΣ-ΜΟΥΡΕΣΙΟΥ	6.625	6.449	-176	-2,66	5.809	-640	-9,92	4.562	-1.247	-21,47
ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	55.702	57.089	1.387	2,49	56.747	-342	-0,60	55.979	-768	-1,35
ΚΙΛΕΛΕΡ	23.685	22.719	-966	-4,08	20.854	-1.865	-8,21	18.070	-2.784	-13,35
ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	129.429	145.981	16.552	12,79	162.591	16.610	11,38	164.095	1.504	0,93
ΛΙΜ. ΠΛΑΣΤΗΡΑ	3.915	4.022	107	2,73%	4.635	613	15,24	5.234	599	12,92
ΜΕΤΕΩΡΩΝ	26.369	22.853	-3.516	-13,33	21.991	-862	-3,77	19.274	-2.717	-12,36
ΜΟΥΖΑΚΙΟΥ	17.645	16.407	-1.238	-7,02	13.122	-3.285	-20,02	11.245	-1.877	-14,30
ΝΟΤ. ΠΗΛΙΟΥ	11.860	10.745	-1.115	-9,40	10.216	-529	-4,92	8.274	-1.942	-19,01
ΠΑΛΑΜΑ	19.413	18.500	-913	-4,70	16.726	-1.774	-9,59	13.424	-3.302	-19,74
ΠΥΛΗΣ	19.844	15.886	-3.958	-19,95	14.343	-1.543	-9,71	12.852	-1.491	-10,40
ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ	12.940	11.830	-1.110	-8,58	10.922	-908	-7,68	8.870	-2.052	-18,79
ΣΚΙΑΘΟΥ	4.620	5.788	1.168	25,28	6.088	300	5,18	5.802	-286	-4,70
ΣΚΟΠΕΛΟΥ	4.686	4.706	20	0,43	4.960	254	5,40	4.518	-442	-8,91
ΣΟΦΑΔΩΝ	23.541	21.759	-1.782	-7,57	18.864	-2.895	-13,30	16.927	-1.937	-10,27
ΤΕΜΠΩΝ	16.215	15.439	-776	-4,79	13.712	-1.727	-11,19	12.007	-1.705	-12,43
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	74.866	78.817	3.951	5,28	81.355	2.538	3,22	78.605	-2.750	-3,38
ΤΥΡΝΑΒΟΥ	25.668	25.864	196	0,76	25.032	-832	-3,22	22.280	-2.752	-10,99
ΦΑΡΚΑΔΩΝΑΣ	17.152	15.133	-2.019	-11,77	13.396	-1.737	-11,48	11.350	-2.046	-15,27
ΦΑΡΣΑΛΩΝ	22.598	23.675	1.077	4,77	18.545	-5.130	-21,67	16.341	-2.204	-11,88
MIN -	2.275	2425	-4592	-19,95	2750	-5130	-21,67	3138	-6662	-21,47
MAX+	132.917	145981	16552	25,28	162591	16610	38,67	164095	1504	14,11
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	729.505	740.115	10.610	1,45	732.762	-7.353	-0,99	688.255	-44.507	-6,07
ΕΛΛΑΔΑ	10.223.392	10.934.097	710.705	6,95	10.816.286	-117.811	-1,08	10.482.487	-333.799	-3,09

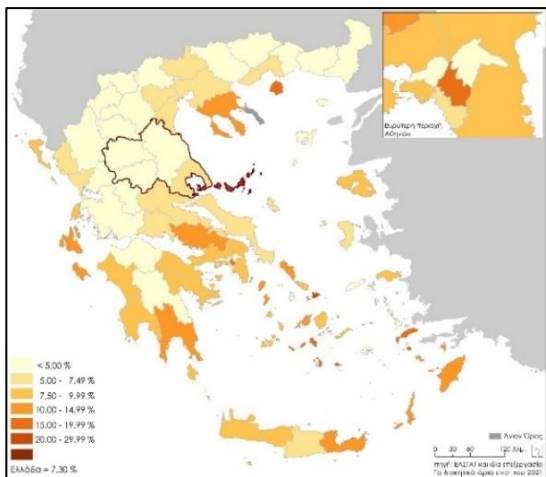
Μεταβολή του πληθυσμού των Δημοτικών Ενοτήτων 2011-2021

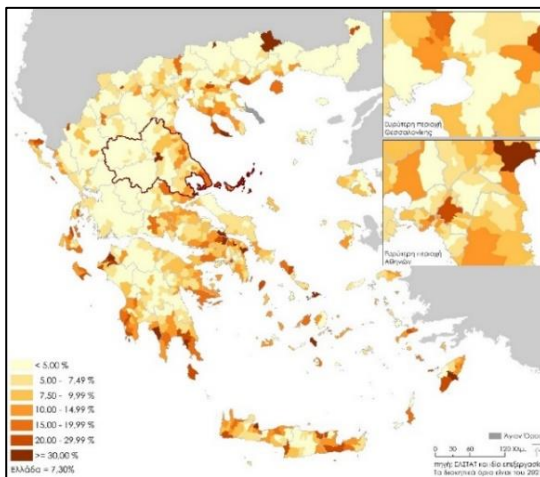
Οι αλλοδαποί στη Θεσσαλία

Μετά το 1990 και μέχρι την ανάδυση της οικονομικής κρίσης, η χώρα μας δέχθηκε πλήθος οικονομικών μεταναστών προερχομένων από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες (κυρίως από την Αλβανία), τμήμα των οποίων (όπως και πλήθος Ελλήνων) την εγκατάλειψαν μετά το 2011. Ταυτόχρονα, ενώ κατά την τελευταία δεκαετία πέρασαν από τη χώρα μας πάνω από 2 εκατομ. αλλοδαποί προερχόμενοι από λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες (κιπροσφυγική κρίση), ένα πολύ μικρό τμήμα τους παρέμεινε σε αυτήν. Έτσι, στην τελευταία απογραφή (2021), με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ο αριθμός των αλλοδαπών μειώθηκε σε εθνικό επίπεδο κατά 16%, ενώ στην Περιφέρεια Θεσσαλίας κατά 23%. Η Περιφέρεια αυτή (με εξαίρεση τις Σποράδες) δεν άσκησε κάποια ιδιαίτερη έλξη στους αλλοδαπούς που εισήλθαν στη χώρα μας μετά το 1990 (Χάρτης), με αποτέλεσμα, ενώ σε εθνικό επίπεδο το 2021 το ποσοστό τους στον συνολικό πληθυσμό υπερβαίνει το 7%, στην Π.Ε Λάρισας να εγγίζει το 4,8%, σε αυτήν της Μαγνησίας το 5,4%, των Τρικαλών το 3,6% και της Καρδίτσας μόλις το 2,9%, σε αντίθεση με τις Σποράδες, όπου οι αλλοδαποί αποτελούν το 21% (στη δε Αλόνησο την πλειοψηφία του μονίμου πληθυσμού). Οι αλλοδαποί συνεισφέραν όμως σημαντικά και στα συνολικά Φυσικά Ισοζύγια (Φ.Ι) της Περιφέρειας, τα οποία την περίοδο 2004-2021 ήταν αρνητικά κατά 38 χιλ.. Χωρίς αυτούς όμως τα ισοζύγια αυτά θα ήταν πολύ πιο αρνητικά, καθώς οι θάνατοι των Ελλήνων υπηκόων την ίδια περίοδο ήταν κατά 51 χιλ. περισσότεροι από τις γεννήσεις (Πίνακας).

Ποσοστό αλλοδαπών στον συνολικό πληθυσμό ανά Π.Ε, 2021

Ποσοστό αλλοδαπών στον συνολικό πληθυσμό ανά Δ.Ε, 2021

Φυσικά ισοζύγια 2004-2021

Π.Ε	Συνολικό Φ.Ι. (.000)	Πληθυσμός 2021 (.000)	Φ.Ι. Αλλοδαπών (.000)	Φ.Ι. Ελλήνων(.000)
ΛΑΡΙΣΑΣ	-1,9	269,0	5,5	-7,4
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ+ΣΠΟΡΑΔΩΝ	-9,5	190,9	4,3	-13,9
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	-12,9	122,1	1,7	-14,6
ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	-14	106,3	1,0	-15,1
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	-38,3	688,3	12,6	-51,0
ΕΛΛΑΔΑ	-276,5	10,48	244,741	-531,168

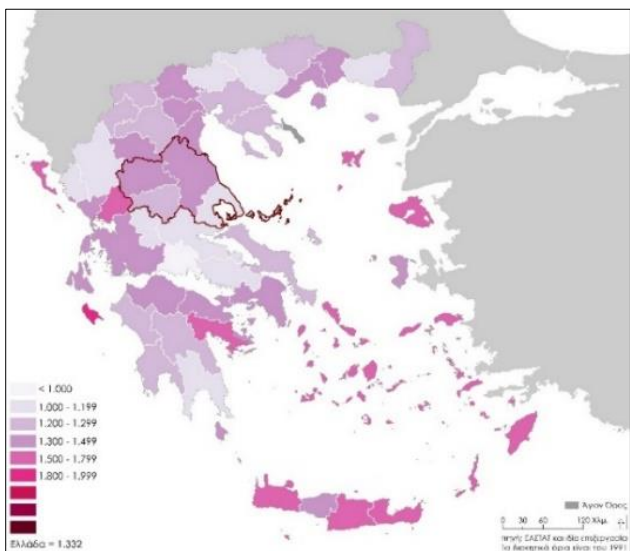
Θνησιμότητα και γονιμότητα

Η προσδοκώμενη ζωή στη γέννηση (στα δυο φύλα) στην Περιφέρεια Θεσσαλίας αυξήθηκε σημαντικά μεταπολεμικά, με αποτέλεσμα να ανέλθει σε 82,3 έτη το τελευταίο προ της πανδημίας έτος. Η μέση διάρκεια ζωής στη γέννηση ήταν το 2019 ελαφρώς υψηλότερη από τον μέσο εθνικό όρο (81,7 έτη), αν και υπολείπεται αυτής της Ηπείρου. Η αύξηση της μέσης διάρκειας ζωής μετά το 1950 (+18 σχεδόν έτη) συνέβαλε και στην αύξηση της γήρανσης του πληθυσμού της Περιφέρειας (την αύξηση δηλαδή του ποσοστού των 65 ετών και άνω που υπερβαίνει πλέον το 25%). Η γονιμότητα (ο μέσος δηλαδή αριθμός παιδιών που κάνουν οι διαδοχικές μεσα το 1960 γενεές) μειώνεται ταχύτατα, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται και η μέση ηλικία στην απόκτηση των παιδιών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την ταχεία μείωση των γεννήσεων σε όλες τις Περιφέρειες, γεγονός που αποτυπώνεται και στους υπολογιζόμενους κάθε χρόνο δείκτες γονιμότητας, που σε εθνικό επίπεδο για μια μακρά περίοδο (1987-2024) κυμαίνεται από 1,25 έως 1,5 παιδιά/γυναίκα. Το 2019 δε (τελευταίο προ της πανδημίας έτος), με μέσο εθνικό δείκτη 1,33, οι νομοί της Θεσσαλίας (με εξαίρεση την Μαγνησία [1,13]) βρίσκονται πολύ κοντά σε αυτόν: 1,28 η Καρδίτσα, 1,35-36 η Λάρισα και τα Τρίκαλα (**Χάρτης**). Τρεις από τους τέσσερις νομούς δεν εντάσσονται στην ομάδα των προβληματικότερων νομών της χώρας μας, σε αντίθεση με την Μαγνησία. Σε αυτήν -όπως και στον νομό Τρικάλων- ο μέσος όρος ηλικίας στην απόκτηση των παιδιών (31,7 έτη) ταυτίζεται με τον εθνικό, ενώ στις Π.Ε Λάρισας και Καρδίτσας (ιδιαίτερα στη δεύτερη) οι γυναίκες τεκνοποίησαν σε λίγο μικρότερες ηλικίες: 31,0 στη Λάρισα και 30,5 στην Καρδίτσα (**Χάρτης**).

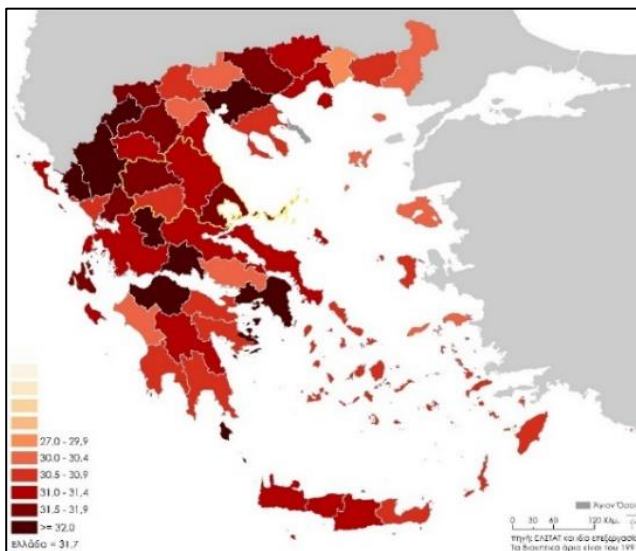
Μέση διάρκεια ζωής στη γέννηση, 2019

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ε0
Ήπειρος	84.0
Βόρειο Αιγαίο	82.7
Δυτική Μακεδονία	82.5
Νότιο Αιγαίο	82.3
Θεσσαλία	82.3
Κρήτη	82.1
Πελοπόννησος	82.1
Στερεά Ελλάδα	81.8
Κεντρική Μακεδονία	81.7
Δυτική Ελλάδα	81.5
Ιόνια Νησιά	81.4
Αττική	81.2
Ανατολική Μακεδονία -Θράκη	81.1

Συγχρονική γονιμότητα (παιδιά/γυναίκα), 2019

Μέση ηλικία των γυναικών (έτη) στη γέννηση των παιδιών τους, 2019

Γεννητικότητα και Φυσικά Ισοζύγια -λόγος Θανάτων/γεννήσεις στη Θεσσαλία

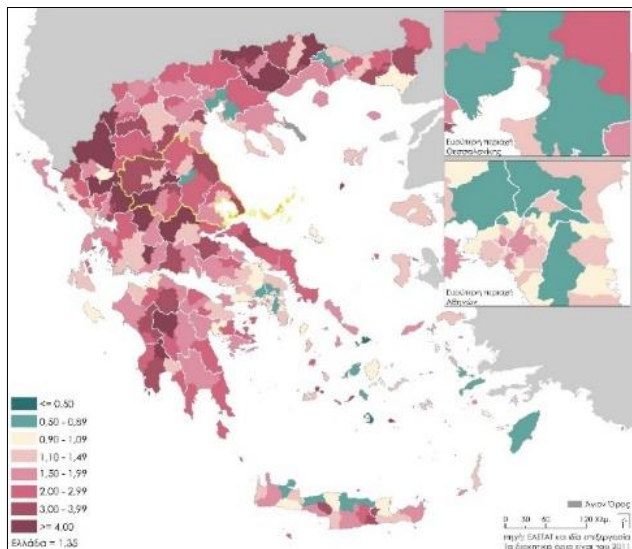
Η πτώση τη γονιμότητας των γενεών (του μέσου αριθμού των παιδιών που φέρνουν στον κόσμο οι διαδοχικές μετα το 1960 γενεές) και η αύξηση των προσδόκιμων ζωής είχαν άμεσες επιπτώσεις στις γεννήσεις (μείωση) και στους θανάτους (αύξηση) σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας (και επομένως και στη Θεσσαλία). Στη διαφοροποιημένη εξέλιξη όμως των Φυσικών Ισοζυγίων (διαφορά μεταξύ γεννήσεων και θανάτων), ανάμεσα στις Περιφέρειες αλλά και ενδοπεριφερειακά, σημαντικό ρόλο παίζει και μια άλλη παράμετρος: η σημαντικά διαφοροποιημένη κατανομή του πληθυσμού ανά ηλικία, τα διαφοροποιημένα δηλ. ποσοστά σε κάθε διοικητική ενότητα των 65 ετών και άνω (το 85% των θανάτων προέρχεται από αυτούς), καθώς και τα ποσοστά των ατόμων σε αναπαραγωγική ηλικία (οι γεννήσεις κατά 95% προέρχονται από γυναίκες ηλικίας 20-49 ετών), ποσοστά που επηρεάστηκαν σημαντικά από την εσωτερική κυρίως μετανάστευση. Όλοι οι νομοί της Θεσσαλίας έχουν πλέον σήμερα αρνητικά φυσικά ισοζύγια (**Πίνακας και Γραφήματα**) αν και σημαντικές διαφορές καταγράφονται ως προς τον χρόνο που οι θάνατοι άρχισαν να υπερτερούν των γεννήσεων: πρόσφατα (2013) στον Ν. Λάρισας, 10 έτη νωρίτερα (1993) στο Ν. Μαγνησίας, 1991 στον Ν. Τρικάλων και 1989 στο Ν. Καρδίτσας. Οι διαφορές αυτές, τόσο στον χρόνο όσο και στο εύρος του ελλείματος των γεννήσεων έναντι των θανάτων, δεν οφείλονται τόσο στις διαφορές της θνησιμότητας (των προσδόκιμων δηλ. ζωής) και της γονιμότητας (του μέσου δηλ. αριθμού παιδιών) των κατοίκων τους, αφού οι διαφορές αυτές είναι σχετικά μικρές. Κυρίως, οφείλονται στις διαφορές της κατανομής του πληθυσμού τους ανά ηλικία (γήρανση/νεότητα).

Γεννήσεις, Θάνατοι και Φυσικά Ισοζύγια (απόλυτες τιμές, σε χιλ.) στη Θεσσαλία και τους Νομούς της, 2004-2021

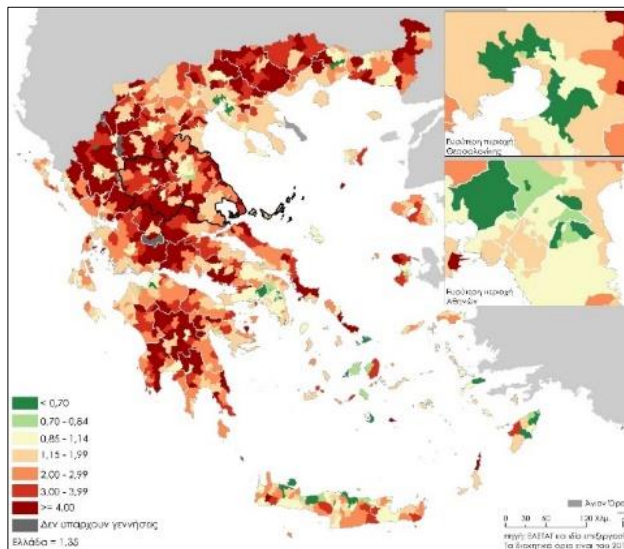

Οι διαφορές αυτές αποτυπώνονται σε έναν εξαιρετικά ενδιαφέροντα δείκτη, την **αναλογία των θανάτων προς τις γεννήσεις**. Επιλέξαμε δε να χαρτογραφήσουμε την αναλογία αυτήν για την προ της πανδημίας εξαετία (2014-19), περίοδο κατά την οποία ο δείκτης δεν επηρεάστηκε από την υπερβάλλουσα εξαίτιας του κορονοϊού θνησιμότητα (**Χάρτες**). Την εξαετία αυτή που σε εθνικό επίπεδο αντιστοιχούσαν 1,34 θάνατοι ανά μια γέννηση, στη Θεσσαλία αντιστοιχούσαν 1,56. Σε ενδοπεριφερειακό όμως επίπεδο, οι διαφορές γύρω από τον μέσο αυτό περιφερειακό όρο ήταν σημαντικές: 1,25/1 στις Π.Ε Σποράδων και Λάρισας, 1,51 και 1,98 /1 στις Π. Ε Μαγνησίας και Τρικάλων και 2,16 θάνατοι προς 1 γέννηση στην Π.Ε Καρδίτσας. Σε επίπεδο Δήμων οι αποκλίσεις είναι ακόμη μεγαλύτερες (15-16 θάνατοι ανά γέννηση στην Αργιθέα και τη Λίμνη Πλαστήρα αλλά λίγο περισσότερες γεννήσεις από θανάτους στον Δήμο Λαρισαίων και Σκιάθου), ενώ σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων είναι ακόμη εντονότερες: 28-29 θάνατοι/1 γέννηση στις Δ.Ε Νεραΐδας και Αν. Αργιθέας, 18-19 στις Δ.Ε Αργιθέας και Μαλακασίου και, στο άλλο άκρο, λίγες περισσότερες γεννήσεις από θανάτους στις Δ.Ε Λαρισαίων, Γιάννουλης και Σκιάθου. **Το σύνολο σχεδόν των μη πεδινών Δ.Ε. της Θεσσαλίας χαρακτηρίζεται από προβληματικές αναλογίες, διπλάσιες (1,56/1) του μέσου όρου της Περιφέρειας, δηλαδή από αναλογίες μεγαλύτερες του 3/1 και, προφανώς, οδεύουν προς δημογραφική κατάρρευση.**

Λόγος γεννήσεων προς θανάτους ανά Δήμο, 2014-2019

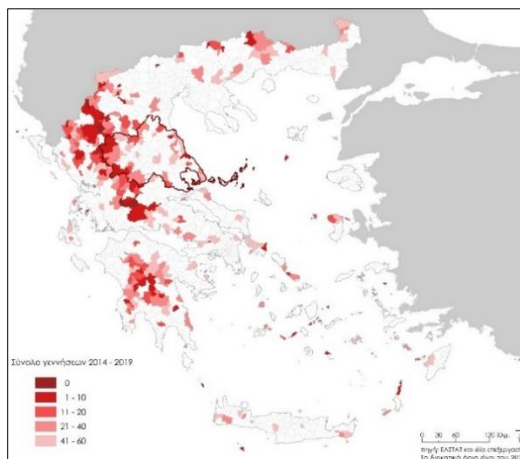

Λόγος γεννήσεων προς θανάτους ανά Δ.Ε, 2014-2019

Η προβληματική δημογραφική κατάσταση ενός μεγάλου τμήματος της Θεσσαλίας αναδεικνύεται και από τον μέσο ετήσιο αριθμό των καταγραφείσων γεννήσεων της περιόδου 2014-2019, καθώς σε εννέα δήμους είχαμε λιγότερες από 60 γεννήσεις ετησίως κατά μέσο όρο, σε πέντε από 61-100, και μόνον σε 11 περισσότερες των 100. Σε επίπεδο δε Δημοτικών Ενοτήτων, αν εξαιρέσουμε τις Δ.Ε. Νέας Ιωνίας, Καρδίτσας, Τρικκαίων, Βόλου και Λαρισαίων (με 422, 551, 783, 1506 και 5540 γεννήσεις ετησίως αντίστοιχα) σε 46 από αυτές είχαμε έως 10 γεννήσεις ετησίως, σε 28 από 11-20, σε 14 από 21-40/έτος, σε πέντε από 41-60, σε τέσσερις από 61-100 ετησίως και μόλις σε άλλες 4 από 101-250. **Η λειτουργία υφιστάμενων επομένως δομών προσχολικής και σχολικής εκπαίδευσης σε μια σειρά Δήμων και Δημοτικών Ενοτήτων καθίσταται όλο και πιο προβληματική.**

ΔΕ με λιγότερες από 60 γεννήσεις, 2014-2019

Η γήρανση του πληθυσμού

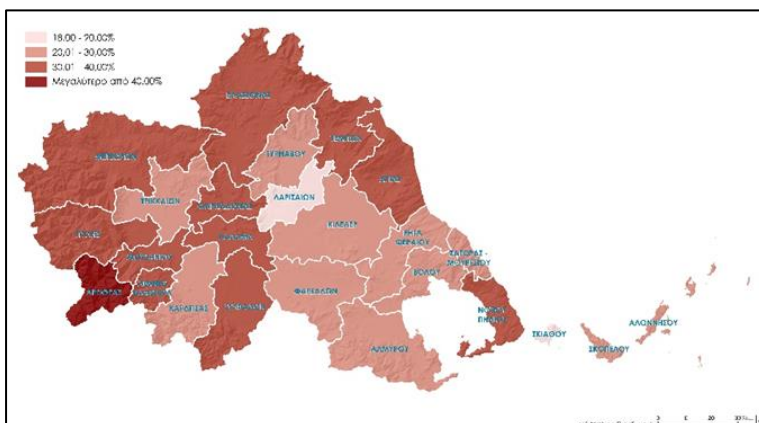
Η αναπόφευκτη αλλαγή των ηλικιακών δομών στη Θεσσαλία (βλ. ιδιαίτερα γήρανση) εξαιτίας των εξελίξεων στη γεννητικότητα/γονιμότητα και της αύξησης των προσδόκιμων ζωής αποτυπώνεται στην απογραφή του 2021 και στις πληθυσμιακές πυραμίδες. Η Θεσσαλία έχει ελαφρώς πιο γερασμένο πληθυσμό από αυτόν της χώρας (25,2% έναντι 22,8%). Το ποσοστό των 65+ κυμαίνεται πλέον στις Π.Ε. της από 23% έως 29%, αυτό των αναπαραγωγικών ηλικιών (20-49 ετών) από 32% έως 37% και των νέων 0-19 ετών από 17% έως 20%. Η Π.Ε. Σποράδων, λόγω του υψηλού ποσοστού των αλλοδαπών κατοίκων της, έχει τις νεανικότερες δομές, ενώ οι Π.Ε Καρδίτσας και Τρικάλων είναι οι πλέον γερασμένες εξαιτίας κυρίως της εσωτερικής μετανάστευσης των προτέρων του 2010 δεκαετιών.

Ηλικιακές δομές στην Θεσσαλία και στις Π.Ε. της, 2021

Π.Ε	Πληθυσμός	0-19	0-19%	20-49	20-49%	65+	65+%
ΛΑΡΙΣΙΑΣ	268.962	53.950	20,1	96.461	35,9	62.499	23,24
ΚΑΡΔΙΤΣΙΑΣ	106.302	18.307	17,2	34.306	32,3	30.392	28,59
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	177.447	33.301	18,8	63.680	35,9	42.025	23,68
ΣΠΟΡΑΔΩΝ	13.457	2.422	18,0	4.942	36,7	3.071	22,82
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	122.082	20.823	17,1	39.947	32,7	35.176	28,81
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	688.250	128.803	18,7	239.334	34,8	173.169	25,2

Σε επίπεδο Δήμων οι διαφορές είναι ακόμη εντονότερες (**Χάρτης και Γραφήματα**), καθώς Φαρκαδόνα, Μουζάκι και Αργιθέα έχουν υπερδιπλάσια ποσοστά ηλικιωμένων 65 και άνω (37-41%) από αυτά των Δ. Σκιάθου και Λαρισαίων (18-19%), ενώ σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων καταγράφεται χάσμα ανάμεσα στις Δ.Ε. Σκιάθου, Λαρισαίων και Γιάννουλης (<20%) και στις Δ.Ε. Σαρανταπόρου, Καστανιάς, Χασίων Μαλακασίου, Τυμφαίων και Μυροφύλλου (με ποσοστά των 65+ από 51% έως 63%). Συνήθως σε Δήμους και Δημοτικές Ενοότητες με υψηλότατα ποσοστά 65 ετών, το ειδικό βάρος των 0-19 ετών δεν υπερβαίνει το 12%, σε αντίθεση με αυτούς όπου οι 65+ είναι λιγότεροι από το 25%, με τους νέους να αποτελούν κατ' ελάχιστο το 1/5 του συνολικού πληθυσμού. **Όπως αναμενόταν, η πλειοψηφία των Δήμων και Δημοτικών Ενοτήτων του μη πεδινού τμήματος της Θεσσαλίας χαρακτηρίζονται από προβληματικές ηλικιακές δομές, όχι τόσο εξαιτίας της διαφορετικής θνησιμότητας ή της διαφορετικής γονιμότητας (όχι δηλαδή τόσο γιατί οι κάτοικοί τους ζουν περισσότερα χρόνια ή έκαναν/κάνουν κατά μέσο όρο λιγότερα παιδιά), αλλά εξαιτίας της μετανάστευσης των τελευταίων δεκαετιών (αδυναμία συγκράτησης των νέων τους).**

Ποσοστό ατόμων 65 ετών και άνω στους Δήμους της Θεσσαλίας

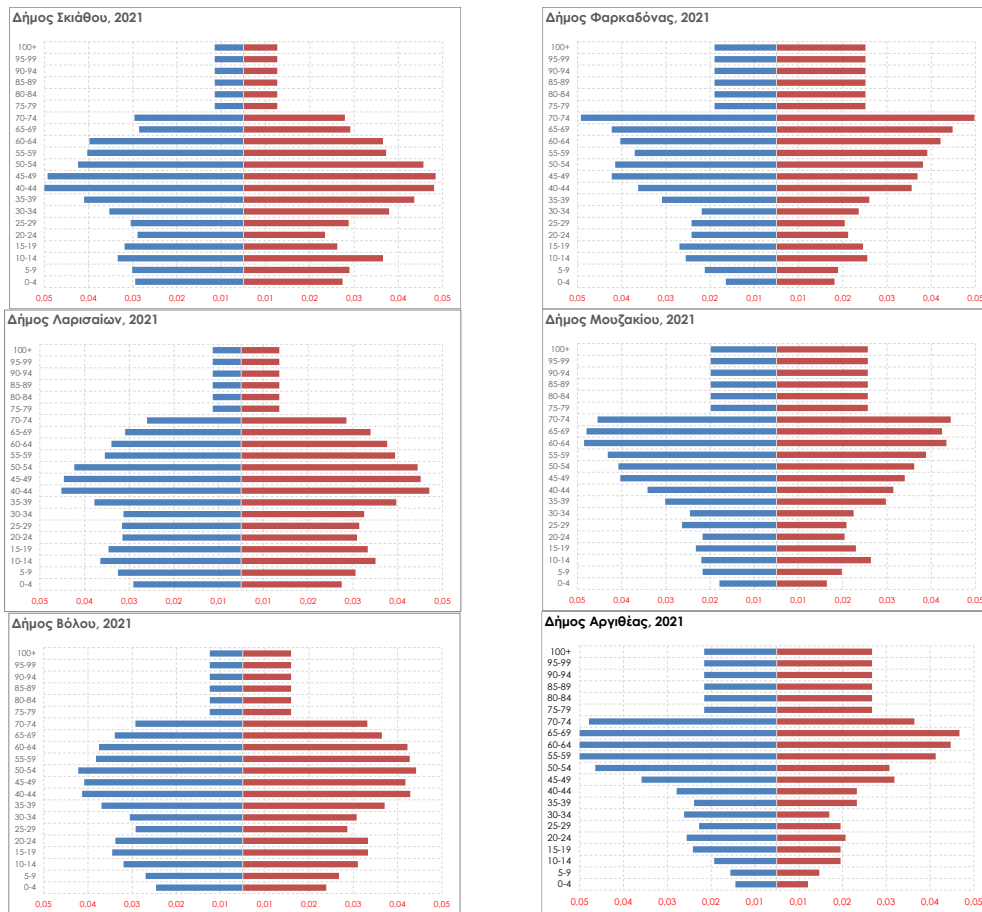

ΔΗΜΟΣ	Μόνιμος Πληθυσμός 2021	Πληθυσμός 65+	Ποσοστό 65+
ΣΚΙΑΘΟΥ	5.804	1.047	18,04%
ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	164.093	30.980	18,88%
ΒΟΛΟΥ	139.672	31.150	22,30%
• • •			
ΦΑΡΚΑΔΟΝΑΣ	11.350	4.214	37,13%
ΜΟΥΖΑΚΙΟΥ	11.246	4.195	37,30%
ΑΡΓΙΘΕΑΣ	3.498	1.424	40,71%

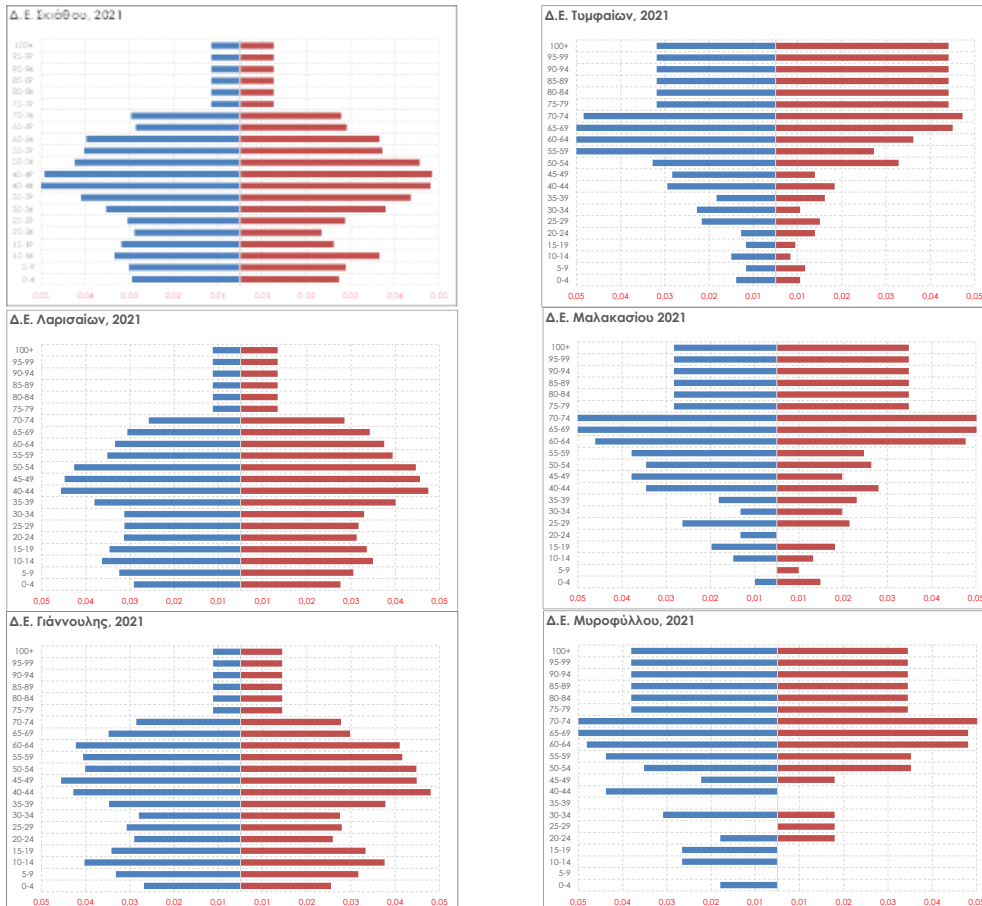
Δημοτική Ενοότητα	Μόνιμος πληθυσμός 2021	Πληθυσμός 65+	Ποσοστό 65+
Δ.Ε. ΣΚΙΑΘΟΥ	5.804	1.047	18,04%
Δ.Ε. ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ	148.562	27.779	18,70%
Δ.Ε. ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ	12.277	2.394	19,50%
• • •			
Δ.Ε. ΜΑΛΑΚΑΣΙΟΥ	609	326	53,53%
Δ.Ε. ΤΥΜΦΑΙΩΝ	899	525	58,40%
Δ.Ε. ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ	232	145	62,50%

Οι πυραμίδες ηλικιών των μεν και των δε διαφοροποιούνται σημαντικά, όπως προκύπτει από τα δυο γραφήματα που ακολουθούν: ηλικιακές πυραμίδες σε σχετικές τιμές σε επίπεδο Δήμων (των τριών Δήμων με τα μικρότερα και των τριών με τα μεγαλύτερα ποσοστά 65 ετών και άνω) και σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων (των τριών Δ.Ε. με τα μικρότερα και των τριών με τα μεγαλύτερα ποσοστά 65 ετών και άνω αντίστοιχα).

Πυραμίδες ηλικιών επιλεγμένων Δήμων της Θεσσαλίας (3 με τα μικρότερα και 3 με τα μεγαλύτερα ποσοστά ατόμων ηλικίας 65+), 2021

Πυραμίδες ηλικιών επιλεγμένων Δημοτικών Ενοτήτων Θεσσαλίας (3 με τα μικρότερα και 3 με τα μεγαλύτερα ποσοστά ατόμων ηλικίας 65+), 2021

Συμπεράσματα

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας δεν βρίσκεται στην πλέον δυσμενή θέση δημογραφικά, συγκρινόμενη με τις λοιπές ελληνικές Περιφέρειες. Προσελκύοντας έναν σχετικά μικρό αριθμό οικονομικών μεταναστών τις δεκαετίες του 1990 και του 2000 είχε, από τις μικρότερες αυξήσεις του πληθυσμού το 1991-2001, μια ήπια μείωση την δεκαετία 2001-2011, περίοδο κατά την οποία όλες οι Περιφέρειες -εκτός της Κρήτης και του Ν. Αιγαίου- χάνουν πληθυσμό, και μια σαφώς μεγαλύτερη μείωση το 2011-2021 (-6%), υπερδιπλάσια από αυτήν (-3%) της χώρας .

Όσον αφορά τους δείκτες θνησιμότητας και γονιμότητας, αυτοί βρίσκονται κοντά στους μέσους εθνικούς όρους, με σχετικά μικρές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις Περιφερειακές Ενότητες της. Η Θεσσαλία έχει σχετικά «ήπια» αρνητικά φυσικά Ισοζύγια και δεν είναι ακόμη από τις πλέον γερασμένες Περιφέρειες της χώρας. Σε ενδοπεριφερειακό όμως επίπεδο (σε επίπεδο κυρίως Δήμων και Δημοτικών Ενοτήτων) οι αποκλίσεις από τους μέσους περιφερειακούς όρους (μεταβολές του συνολικού πληθυσμού, ηλικιακές δομές/γήρανση- νεότητα, φυσικά ισοζύγια..) είναι σημαντικές, **με το μεγαλύτερο μέρος των Δήμων και Δημοτικών Ενοτήτων του μη πεδινού τμήματός της να βρίσκονται σε ιδιαίτερα προβληματική θέση και στα πρόθυρα της δημογραφικής κατάρρευσης, με επιπτώσεις στην οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή της Περιφέρειας. Σε αυτό συντέινε συσσωρευτικά σημαντικά η εσωτερική μετανάστευση των επτά πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών, με την εγκατάλειψη των περιοχών αυτών από τμήμα του νεανικού τους πληθυσμού. Επομένως βάσιμα μπορούμε να ισχυρισθούμε ότι από δημογραφική σκοπιά δεν υπάρχει μία Θεσσαλία, καθώς οι διαφοροποιήσεις είναι εντονότερες ανάμεσα στα δυο τμήματά της.**

Με βάση τα προαναφερθέντα, εάν τεθεί σαν στόχος ο περιορισμός της μείωσης του πληθυσμού και η επιβράδυνση της γήρανσής του, τόσο στη χώρα μας όσο και στη Θεσσαλία, επιβάλλεται ο συνδυασμός μέτρων που:

- θα δημιουργήσουν ένα εξαιρετικά ευνοϊκό περιβάλλον για την απόκτηση από τις νεότερες γενιές του αριθμού των παιδιών –γύρω από τα δυο- που επιθυμούν, στην ηλικία που το επιθυμούν,
- θα περιορίσουν τις αμέσως επόμενες δεκαετίες την αύξηση των θανάτων, και ταυτόχρονα θα επιτρέψουν στους μελλοντικούς ηλικιωμένους στη χώρα μας να έχουν μια υγιή και ενεργή γήρανση,
- θα επιβραδύνουν σημαντικά τη μετανάστευση νέων παραγωγικών και αναπαραγωγικών ηλικιών, επιτρέποντας την επιστροφή τμήματος αυτών που έχουν φύγει,
- θα επιτρέψουν την ενσωμάτωση και μόνιμη εγκατάσταση νέων αλλοδαπών στη χώρα μας,
- θα αναστρέψουν την υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού στο χώρο, δημιουργώντας σε μια πρώτη φάση το περιβάλλον εκείνο που θα επιτρέψει στους νέους μας να παραμείνουν στον τόπο τους, σε όσους δε έχουν φύγει και επιθυμούν να επιστρέψουν σε αυτόν να το πράξουν (εξ ου και η αναγκαιότητα χωροταξικού και περιφερειακού σχεδιασμού).

Οι έχοντες την ευθύνη σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων σε πλήθος πεδίων **σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο** οφείλουν, επομένως, όχι μόνον να θεωρήσουν ως δεδομένες κάποιες μη αναστρέψιμες τις αμέσως επόμενες δεκαετίες τάσεις, να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις τους και να τις λάβουν υπόψη, αλλά και να λάβουν από τώρα μέτρα, τα όποια, εκτός των άλλων, θα στοχεύουν τόσο στην επιβράδυνση των ρυθμών μείωσης και γήρανσης του πληθυσμού όσο και στην προοδευτική αναστροφή κάποιων βασικών τάσεων που επηρεάζουν καθοριστικά τα δημογραφικά μεγέθη. **Τα μέτρα αυτά, όμως, δεν είναι δυνατόν να είναι οριζόντια και να μην λαμβάνουν υπόψη τις υφιστάμενες σημαντικές διαφοροποιήσεις σε περιφερειακό και ενδοπεριφερειακό επίπεδο.**

Δημογραφικά Νέα, 47, 2024 | ISSN: 1791-5880

Περιοδική έκδοση του Ινστιτούτου Δημογραφικών Ερευνών και Μελετών (ΙΔΕΜ) & του Εργαστηρίου Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων (ΕΔΚΑ) του Παν. Θεσσαλίας

ΙΔΕΜ, Λεωφ. Συγγρού 154, Αθήνα, 17161, τηλ. 2109315288, e-mail: indemography@gmail.com

ΕΔΚΑ, Πεδίον Άρεως, Βόλος, 38334, τηλ. 24210-83666, e-mail: demolab@prd.uth.gr

Υπεύθυνος σύνταξης: Βύρων Κοτζαμάνης, bkotzama@gmail.com

Το τεύχος αυτό είναι διαθέσιμο τόσο στο <https://indemography.gr/category/enimerosi/deltia/> όσο και στο

<https://x-demography.gr/EDKA/demographika-feukhe-aro-to-edka> όπου θα βρείτε και την πλήρη σειρά (τεύχη 1-47)